

PAZARKAYA ÖRNEĞİNDE GÖÇMEN TÜRK AYDINININ KİMLİK PROBLEMİ VE BU PROBLEMİN ÇÖZÜMÜ

*İsmail BOYACI**

ÖZET

Almanya'da yaşayan Türk asıllı edebiyatçıların önde geleni Yüksel Pazarkaya, 40 yılı aşkın süredir Türk ve Alman edebiyatlarıyla yakından ilgilenmiş, çevirileri ve özgün eserleriyle birçok ödül kazanmıştır. Giriş bölümünde Pazarkaya ve göçmen edebiyatı hakkında kısaca bilgi verildikten sonra, onun 'göçmen edebiyatı' içindeki konumuna temas edilmekte, 'göçmen edebiyatı' kavramına yaklaşımı dile getirilmektedir. Daha sonra kültür ve kültürel kimlik kavramları üzerine düşünceler yer almaktadır. Bu çalışmanın temelini Pazarkaya'nın Türkçe yazdığı "Ben Aranıyor" romanı (1989) ve onun Almanca versiyonu "Ich und die Rose" de (2002) işlenen benlik sorunu oluşturmaktadır. Bu bölümden sonra, her iki romanda bulunan Almanca ve Türkçe deyim ve atasözü formatındaki özel dilsel kalıplar ele alınmakta ve karşılaştırmalı olarak incelenmektedir. Sonuç bölümünde ise, çalışmanın kısa bir değerlendirilmesi bulunmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Yüksel Pazarkaya, Ben Aranıyor, Ich und die Rose, kültürel kimlik, benlik sorunu.

*Yrd. Doç. Dr., Dokuz Eylül Üniversitesi - Buca Eğitim Fakültesi, Alman Dili ve Edebiyatı, ismail.boyaci@deu.edu.tr.

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 5/2 Spring 2010*

**IMMIGRANT TURKISH INTELLECTUAL'S IDENTITY
CRISIS AND THE SOLUTION: IN THE CASE OF
YÜKSEL PAZARKAYA****ABSTRACT**

The leading writer of Turkish origin, Yüksel Pazarkaya, who lives in Germany, is interested in Turkish and German literature and gained many prizes for his translations and original works. In introduction part, Pazarkaya's brief introduction, information on "immigrant literature", his position in this literature, and his approach to this definition were given. Then, thoughts on culture and cultural identity issues were given. Identity crisis in Turkish novel "Ben Aranıyor" (1989) and its German version "Ich und die Rose" (2002) was dwelt on. After this section, Turkish and German idioms and proverbs in these novels were compared. In the final section there is the short evaluation of the work.

Key Words: Yüksel Pazarkaya, Ben Aranıyor, Ich und die Rose, cultural identity, identity crisis.

GİRİŞ

1940 yılında İzmir'de doğan Yüksel Pazarkaya 1958'de lise öğrenimini bitirdikten sonra Sümerbank bursuyla yüksek öğrenim görmek üzere Almanya'ya gider. Stuttgart Üniversitesi Kimya Bölümünde yüksek öğrenimini bitirdikten sonra, aldığı bursu ödeyerek eşiyile birlikte Almanya'da kalmaya karar verir. Daha sonra Germanistik ve felsefe öğrenimi görür ve 1973'te edebiyat alanında doktor unvanını alır.

Stuttgart Üniversitesi'nde ve Stuttgart Halk Yüksek Okulu'nda, Almanca, edebiyat, felsefe dersleri verir. Bu görevdeyken "Almanya'daki Türk edebiyatı" konusunda araştırmalarını sürdürür. İki aylık *Anadil* adlı edebiyat dergisini çıkarır (Aralık 1980). (KÜLTÜRTV.COM.TR)

1986'dan 2002'ye kadar Köln'deki Westdeutsche Rundfunk kurumunda redaksiyon şefi olarak görev yapar. Bu arada 1994 yılında Washington University St. Louis'te "Writer in Residence" olarak bulunur.

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 5/2 Spring 2010*

Türk edebiyatı ile Türk yazarlarının Almanya’da tanınmasında katkıları olur. Bunun için çeviriler yapar, etkinlikler düzenler. Pazarkaya, edebiyat alanında Türk-Alman diyalogunun öncülerinden sayılır ve eserlerinde özellikle “yabancıların dışlanması”nı işler. Gerek telif eserleri gerekse Almancadan Türkçeye-Türkçeden Almancaya yaptığı şiir çevirileri kendisine birçok ödül kazandırır (SCHAU INS BLAU).

Bu ödüllerden bazıları şunlardır:

1987 Bundesverdienstkreuz.

1989 Adelbert-von-Chamisso-Preis.

1991 Orhan-Asena-Ödülü, Salihli-Ödülü.

1994 Kinderbuchpreis des Bremer Senats.

2000 Chamisso-Poetikdozentur der TU Dresden.

2005 Haldun-Taner-Özel Ödülü.

Almanya’da, Alman asıllı olmayan kişilerin Almanca yaptıkları edebî etkinlikler, “Migrantenliteratur”¹ yani göçmen edebiyatı şeklinde nitelendirilmektedir. Yüksel Pazarkaya Almanya’da göçmen edebiyatının öncülerinden biri “Pionier der türkischen Migrantenliteratur” kabul edilmektedir (HAUS DER LITERATUR). 1960 yılından itibaren Türkçe ve Almanca edebî ürünler vermeye başlayan Pazarkaya, “Migrantenliteratur” kavramına baştan beri karşı olduğunu belirtir (radiomultikulti). Edebiyatın kendi ölçütlerinin olduğunu belirterek edebî eserlerin bu ölçütler çerçevesinde değerlendirilmesi gerektiğini söyler. O, edebiyat alanındaki bu etnik ayrımcılığı şiddetle reddeder ve ancak kullanılan dile göre bir sınıflandırmanın söz konusu olabileceğini vurgular (ZAMAN ONLINE). Pazarkaya’nın, eserlerinde yoğun bir şekilde işlediği “Diskriminierung der Ausländer” [yabancıların dışlanması] meselesine karşı, yaşadığı sosyo-kültürel ortamda ve uğraş verdiği sanat alanında da tavır aldığı görülür.

Helmut Scheuer, 1989 yılında Pazarkaya’ya verilen Adelbert-von-Chamisso ödül törenindeki konuşmasında, onun Almanya’daki etnik azınlığa yönelik kültürel etkinliklerine dikkat çeker ve kendisine Alman toplumu tarafından gerekli saygının gösterilmesini talep eder (Scheuer 1996, 41). Aslında Scheuer’in sanat alanında “eşit muamele” talebi, onun genel anlamda kabul edilmesini

¹Bu konu ile ilgili olarak “Gastarbeiterliteratur”, “Ausländerliteratur” veya “Migrantenliteratur” diye terimler siyaset ve edebiyat çevrelerince öne sürülmekte ve empoze edilmektedir.

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 5/2 Spring 2010*

ve eşitlik mücadelesinin bir parçası olarak görülmesini sağlar. Nitekim kültürel bakımdan kabul edilmek, sosyal ve politik alanda kabul edilmeye sıkı biçimde bağlantılıdır (Scheuer 1996, 41).

Almanya’da göçmen edebiyatının üç evresinden bahsedilmektedir (Ezli 2006, 61). 1970-1980 yılları arasında kapsayan birinci evrede, edebî eserlerin temel konusunu göçmenlerin çektikleri acılar ve kimlik buhranı oluşturmaktadır (Ezli 2006, 61). 1980-1995 yılları arasındaki ikinci evrede, edebî eserlerde göçmen yaşantısı artık bir kriz olarak değil “diller üstü” “metasprachlich” bir düzlemde ele alınır (Ezli 2006, 61). 1995’ten günümüze kadar olan üçüncü evrede kaleme alınan edebî eserlerin temeli ise, artık yabancı bir ülkede yabancı olma fenomeni değildir, bu dönem eserleri daha önceki dönemlerden, etnoğrafik bir bakışla anne-babalarının göç hikâyelerine konsantre olmasıyla ayrılmaktadır (Ezli 2006, 61-62).

Nevzat Üstün, Bekir Yıldız ve Yüksel Pazarkaya ilk evreye ait yazarlardır. Onların eserlerinin ana dokusunu “vatanlarını kaybetme” oluşturur (Ezli 2006, 62). Pazarkaya’nın bu çalışmada ele alınan “Ben Aranıyor” ve “Ich und die Rose” romanları da ilk evreye ait örnekler olarak değerlendirilebilir. 80’li yılların başlarında somut vatan problemi soyut “iki aradalık” kimlik arayışına dönüşür, acı dolu hayat edebiyatta yerini korur (Ezli 2006: 72). Üçüncü evrede Emine Sevgi Özdamar ve Feridun Zaimoğlu’nun eserleri ile bu bilinç değişir (Ezli 2006, 72). Artık edebî diller “acılar tercüman olmak” yerine “yabancılaşmış kültürel mekân” ve “melez kültürel mekânlar”ı tasvirde kullanılır. Son dönem eserlerinde ise, örneğin Selim Özdoğan gibi genç yazarların metinlerinde, anne-babalarının hikâyeleri anlatılır. Yabancı bir ülkede yabancı olmak yerine, daha önce geçen hikâyede vatan diye adlandırılan yerlerde, yabancılık ve iki arada olma özellikleri dile getirilir. Pazarkaya’nın ilk dönemlere ait “konuk işçi” “Gastarbeiter” diye etiketlenen stereo tip artık bu edebî metinlerde görülmez. Özdoğan ve Zaimoğlu’nun eserlerinde içinde kültürel mekân simgelerinin ve kültürel mekânsızlığın bulunduğu bireysel hikâyeler sunulur (Ezli 2006, 72).

Pazarkaya, 1989 yılında Türkçe neşrettiği “Ben Aranıyor”² romanını Almancaya çevirerek 2002 yılında “Ich und die Rose”³

²Yüksel Pazarkaya 1989, *Ben Aranıyor*. Cem Yayınevi. Ancak alıntı yapılacak baskı 1995 Açık Yayıncılık'a aittir. Yine aynı şekilde bu eserden yapılan alıntılar metin içinde parantez içinde “B” simgesi ve sayfa numarasıyla verilecektir.

³Yüksel Pazarkaya 2002, *Ich und die Rose*, Hamburg: Rotbuch/ Sabine Groenewold Verlage. Bundan böyle bu eserden yapılan alıntılar metin içinde parantez içinde “I” simgesi ve sayfa numarasıyla verilecektir.

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 5/2 Spring 2010*

adıyla yayımlar. Bu çalışmanın asıl malzemesini bu iki roman teşkil etmektedir. Bu makalede öncelikle kültür ve kültürel kimlik kavramları üzerinde durulacak ve bunlarla ilgili olarak Pazarkaya'nın görüşlerine yer verilecektir. Çünkü bahsi geçen eserlerde bu kavramlarla ilintili olarak roman kahramanının sorun yaşadığı görülmektedir. Bu sorun makalede detaylı şekilde incelendikten sonra her iki romanda geçen deyimler ve atasözleri karşılaştırmalı olarak ele alınacaktır. Sonuç bölümünde ise, çalışmanın kısa bir değerlendirmesi sunulacaktır.

1. Kültür ve Kültürel Kimlik Kavramları Üzerine

Bugüne kadar kültür kavramı üzerine pek çok görüş ve düşünce ileri sürülmüştür. Şerafettin Turan kültürün toplum-coğrafya-tarihsel süreç üçgeninde oluştuğunu ve toplumsal kimliği belirleyen en geçerli etken olduğunu belirtir (Turan 1995, 463). Buradan da anlaşılacağı üzere etkinlikler ancak bireyin özel alanının dışına çıkıp toplumun ortak değeri haline geldiğinde kültür olabilir (Gössmann 1994, 8).

Günümüzde kullandığımız kültür sözcüğünün menşeinin Latince *colere* (veya *cultura*⁴) olduğu ve esas itibarıyla bir ülkenin topraklarının işlenmesi anlamına geldiği Gössmann tarafından ifade edilir (Gössmann 1994, 7). Latince kökenli bu sözcüğün mecazî anlam taşıdığı görülür. Nitekim toprağın işlenmesi anlamına gelen “agricultura” Romalı Humanist Cicero tarafından “cultura animi” yani ruhun işlenmesi olarak da ele alınır (Das Bertelsmann Lexikon 1953, 1134). Daha sonra bu kavramın değişime uğradığı ve sosyal, sanatsal ve dinsel alanları da kapsayacak şekilde genişlediği görülür. İnsanın var olduğu günden beri kültürün de mevcudiyeti söz konusudur. Gössmann kültürü, “eserleri ve hayat düzeniyle insanın kendini ifade etmesi”⁵ şeklinde özetler. Nermi Uygur’a göre insan, kültür vasıtasıyla hayvandan ayrılır (Uygur 2003, 17–18). Gerçekten hayvan kendine ait özelliklerin dışına çıkamaz, insan ise varlıklar arasında seçkin konumu itibarıyla sahip olduğu akıl, ruh, kalp ve duygularıyla adeta üretmeye programlanmış gibidir. Değilse de bu yöndeki yetenek ve potansiyelle varlık sahnesinde yer alır.

⁴ Türkçe kültür sözcüğünün menşeinin Batı'daki bazı kaynaklarda “colere”, bazılarında ise “cultura” olarak verildiği görülür. Bkz. *Meyers großes Taschenlexikon*: in 24 Bänden/ hrsg. und bearb. von Meyers Lexikonredaktion- Mannheim; Leipzig; Wien; Zürich: BI Taschenbuchverlag Bd.12 Klei-Lar [5.überarb. Aufl./ red. Leitung der 5.Aufl.: Rudolf Ohlig] – 1995 S.232.

⁵ “Kultur ist also Ausdruck des Menschlichen in Werk und Lebensordnung.” (Gössmann 1994: 7)

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 5/2 Spring 2010*

Saadettin Gömeç kültür kavramını şu şekilde özetler:

- *Bir topluluğun yaşama tarzı ve hayat tecrübesi.*
- *Atalardan gelen maddî ve manevî değerlerin toplamı.*
- *İnsanın tabiatı ve kendini idare etme yoluyla bizzat meydana getirdiği eser.*
- *Bir toplulukta törelerden, davranış durumlarından, teşkilat ve tesislerden kurulu düzenli bütünlük.*
- *Umumi olarak inançlar, değer hükümleri, zevkler, gelenekler, kısaca insanlar tarafından yapılmış ve yaratılmış her şey.*
- *Milletin bütün fertlerinin katıldığı manevî hayat.*
- *İnsanların bir arada yaşamaları için gerekli olan şartlar.* (Gömeç 2006, 7–8)

Bozkurt Güvenç kimliği üç kategoride ele alır: Bireysel kimlikler, kişisel kimlikler, ulusal-kültürel kimlikler. Örneğin ehliyet, nüfus cüzdanı, kredi kartı gibi ister resmî isterse özel olsun herhangi bir kurum veya kuruluştan aldığımız belgeler bireysel kimlik diye tanımlanır. Kişinin üyesi olduğu dernek, vakıf, okul veya kuruluşlardan alınan belgeler kişisel resmî kimlik sınıfında değerlendirilir (Güvenç 2003, 43). Ancak roman kahramanı Orhan'ın 10 yıllık aradan sonra gümrükte polise ibraz ettiği ulusal kimliği bir pasaport olur. Bu kimlik vasıtasıyla adı, soyadı, babasının adı ve özellikle hangi ülkenin vatandaşı olduğu anlaşılır.

Güvenç, çağdaş insanın kimlik kartlarındaki bilgilerle yetinmediğini belirtir (Güvenç 2003, 6). Roman kahramanı da ulusal kimlik niteliğindeki pasaporttaki kimlikle yetinmeyip daha fazlasını araştırmak ve öğrenmek ister. Aslında kimlik konusu salt kimlik bilgilerinden çok o kişinin algılama ve aidiyet sorunuyla yakından ilgilidir. Güvenç de bu yönde tespitite bulunmaktadır: “*Kimlik, insanın kendisini nasıl algıladığı, kimle özdeşleştirdiğidir.*” (Güvenç 2003, 8) Bir toplumda konuşulan dilin o ülkenin kültürü ile sıkı irtibatı olduğu herkesçe bilinir. Hatta denilebilir ki, dil o kültürün en önemli öğelerinden biridir. Kültürel kimlik sorununun çözümünde dilin anahtar rolü üstlendiği görülür. Nitekim Güvenç aynı hususa vurgu yapmaktadır: “*Kültür ve kimlik sorunlarımızın çözümü dilimizdedir. Türkçe konuşup anlaştığımız için Türk'üz. Dilimiz, kültür tarihimizin bütün hazinelerini ve evrelerini saklıyor.*” (Güvenç 2003, 18)

Gerek Batı toplumlarında gerekse Türk toplumunda kültür ve medeniyet (uygarlık) kavramlarının kullanımı ile ilgili bir farklılık görülmektedir (Gössmann 1994, 8). Kültür belli bir toplumu temsil eder ve millî bir karakter sergiler (Gömeç 2006, 8). Medeniyet “*milletlerarası ortak değer seviyesine yükselen anlayış, davranış ve*

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 5/2 Spring 2010*

yaşama vasıtalarının bütünüdür” diye tanımlanmaktadır (Gömeç 2006, 8). Bu açıdan bakıldığında medeniyet (uygarlık) evrensel bir hüviyet kazanırsa Atatürk’ün hedef olarak belirttiği “*Muasır medeniyet seviyesine ulaşma*” ideali gerçekleşir.

Yüksel Pazarkaya 19.04.2005 tarihinde İstanbul’da Alman Başkonsolosluğu’ndaki söyleşisinde kültüre adeta medeniyet nazarıyla bakar ve ülkelere göre ayırt etmek istemez. Pazarkaya’ya göre insanlığın bir kültürü vardır, ancak bu kültür değişkendir. Müşterek bir çatı altında, coğrafi konuma ve günlük olaylara göre değişir. Niyetinin ayrımcılık değil, ortak noktaların bulunması olduğunu ve bunu kendisine bir görev saydığını belirtir. Kendini bir dünya vatandaşı olarak görmesi kanaatimce sahip olduğu ulusal kimliğinden kaynaklanır. Çünkü Pazarkaya bir Alman vatandaşı olmakla birlikte Türkiye’de doğmuş ve hayatının 18 yaşına kadar olan dönemini İzmir’de geçirmiştir. Bu nedenle kendi kişiliğinde böyle bir bölünmeyi imkânsız bulmuş olabilir. Başka bir yerde bu görüşleri teyit mahiyetinde şunları söyler: “*Ancak böyle bir kültür anlayış ve kavrayışı sayesinde kültürlerin uyumsuzluğundan bahsedilemez.*” (Pazarkaya 2006, 34)

Ulusal kimlik kişinin bir ülkenin ferdi olarak belli bir aidiyet duygusuyla söz konusu ülkenin kimliğini benimsemesi veya taşımasıdır. Bundan yola çıkarak kültürel kimliğin, belli bir kültürün mensubu olarak o kültürün değerler sistemini kabul etmesi, paylaşması veya bununla gurur duyması biçiminde ifade edilebilir. Ulusal kimlik, somut bir belge -örneğin pasaport- vasıtasıyla diğer ülkelerin bireylerinden ayırt edildiği halde, kültürel kimlik böyle bir somut kanıttan yoksundur ve soyut gerçeklik üzerine inşa edilen bir aidiyet duygusuna dayanmaktadır. Nermi Uygur’un kültür fenomeni “*insanın kendini kendi evinde duymasını sağlayacak bir dünya ortaya koymasıdır*” (Uygur 2003, 17) diye nitelendirmesi, kültürel kimlik sorununa ışık tutmaktadır. O hâlde kişi hangi kültürel ortamda kendini evinde gibi hissediyorsa o kültürün bir mensubu olarak görülebilir. Pazarkaya bu hususu aşağıdaki ifadeleriyle açmaktadır:

“Ich suche die Heimat nicht in einer Landschaft, an einem Ort, in einer Stadt, in einem Land, auf einem Kontinent. Ich suche und orte sie in mir, am Sitz meiner Befindlichkeiten, meiner Empfindungen und Wahrnehmungen, meines Gefühls und Gemüts, meines Geistes und Verstandes. (...) Heimat ist dort, wo der Mensch Freunde hat, wo er Freunde, Sprache und Hoffnung hat. (...) Angst ist Fremde. Heimat ist Lebensfreude.” (Pazarkaya 2006, 40)

Memleket, yurt ve vatan anlamlarına gelen “*Heimat*” kavramının coğrafi konumdan çok kişinin duygu, düşünce ve

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 5/2 Spring 2010*

algılamalarıyla doğrudan ilintili olduğunu vurgular. Korkunun hâkim olduğu yeri “*Fremde*” [gurbet], yaşam sevincinin bulunduğu yeri de “*Heimat*” [vatan] diye adlandırır. Bir mekânı vatan diye tanımlayabilmek için orada dostlarının bulunmasını, dilinin konuşulmasını ve geleceğe dair ümitlerinin bulunmasını şart koşar. Kültür ve kimlik sorununu bu şekilde ortaya koyduktan roman kahramanının sorununa geçebiliriz.

2. Benlik Sorunu

Ülker Gökberk, Yüksel Pazarkaya'nın “Ben Aranıyor” romanını “Sürgünde Yazın, Yazında Sürgün: Yüksel Pazarkaya'nın Ben Aranıyor'una Bir Yaklaşım” başlığıyla inceleyerek şu tespitlerde bulunur: Romanın başkişisi Orhan Barut “*anayurdunu yitirmiş, ama bu yitirişe karşılık başka bir yurt edinmemiş ya da edinmemiş bir insan*”dır (Gökberk 1993, 86). Orhan, romanın yazarı Pazarkaya gibi lise öğreniminden sonra Almanya'ya gider, burada yüksek öğrenim görür ve meslek sahibi olur. Orhan, Maria isminde bir Alman bayanla hayatını birleştirir. Ancak umduğu mutluluğu bir türlü bulamaz. Böylece benlik sorununun kaynağı “sürgün yaşantısında” görülür (Gökberk 1993, 86). Her ne kadar yitirmiş olduğu benliği bulma çabası içinde olsa da, Orhan'ın “ben”i vatan ile gurbet arasında “bir geçitte” konuşlanır. “*İki yaşam arası upuzun, uçsuz bucaksız karanlık bir geçitteyim. Kapkaranlık bir takırtıdan geçitle bir yaşamdan öbürüne uzanıyorum.* (B, 7)

Romandaki belki de en önemli motif yolculuktur. Bu yolculuk gerçeklik ve düşünsel düzlem arasında cereyan eder. Nitekim Türkiye'ye vardktan sonra anlatılanlarda gerçeklik ile düşünsellik iç içe geçmiş durumdadır (Gökberk 1993, 86). Bu sorun kendini romanın yer ve zaman kavramlarının belirsizliğinde gösterir. Özellikle gümrükteki yer belirsizliği ve romanda anlatılanların hangi tarihlerde yaşandığı netlik kazanmaz. Romanın başlarında radyo haberlerinde bir ada çıkartması anonsu yapılır. Bu ister istemez 1974 Kıbrıs Harekâtı'nı çağrıştırır. “*Radyoda heyecanlı bir ses, uzaklardan telefonla bir haber geçiyor. Kulak verdim. Bir savaş haberi. Sabaha karşı adaya çıkarma yapılmış, denizden ve havadan. Ölüler, yaralılar...*” (B, 6) Ancak romanın ilerleyen sayfalarında, Orhan'ın ilk defa tutuklanması sırasında bir binbaşının ağzında darbenin - muhtemelen 12 Eylül 1980 darbesi - çöktan yapıldığı bilgisine yer verilir. “*Wenn dieser Putsch überhaupt etwas Gutes hatte, dann nur, euch Folterknechte zu kennen.*” (I, 14) “Ben Aranıyor” romanında roman kahramanı Orhan beş yıldır Türkiye'ye gelmezken “Ich und die Rose”de ise on yıldır Türkiye'ye gelmemektedir. (Bkz. B, 11; I, 14)

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 5/2 Spring 2010

Aslında “yolculuk” motifinin pek çok açılımı vardır. Birincisi gerçek yolculuk ki, bu gurbetten vatana dönüştür. İkincisi ise kişinin içine doğru yaptığı yolculuktur, yani kişinin geçmişine doğru yelken açması, diğer ifadeyle öz kimliğini arayışıdır. Aslında romanda esas olan iç yolculuktur, dış yolculuk ise iç yolculuğa aracılık etmekte ve sadece motif değeri taşımaktadır (Gökberk 1993, 88).

Romanın başkişisi Orhan benliğine tekrar kavuşabilmek için, hafızasında yaşadığı parçalanmışlığı -yani geçmişe ait ne varsa- inkâr ederek sıfırlama yoluna gider. (Bkz. I, 9, 56) Yeni bir varoluş için, adeta geçmişte yaşadığı sürgün hayatına sünger çekmek ister (Gökberk 1993: 89). Yolculuk motifi bağlamında bu, aynı zamanda anadile dönüşü ifade etmektedir (Gökberk 1993, 90). Orhan’ın sürgünde olduğu yıllar, balığın sudan çıktığı anlar olarak tasvir edilir (I, 16). Bu betimleme anadilin olumlu yönüne işaret eder.

Ancak Orhan’ın beyni ve dili hâlâ tutukluk yapar. Bu, kendiliğindenlik denilen durumu kaybetmiş olmasından kaynaklanmaktadır. Gökberk, bu durumu Alman edebiyatı yazarlarından Hugo von Hofmannsthal’in “Chandos Mektubu”nda anlattığı dil bunalımıyla açıklar. “*Benliğin geçmişi ile şimdi arasındaki bağlantı kopmuştur.*” (Gökberk 1993, 92) Gökberk teşhisine şöyle devam eder: “*Dil, burada Lord Chandos’un yaşantısına benzer bir biçimde, birtakım ses birimlerine dönüşmüş, anlam taşıma niteliğini yitirmiştir.*” (Gökberk 1993, 94) Orhan sadece söz dizimlerini değil, olayları kavramada da güçlük çeker. Birçok kez gözaltına alınır ve bunlara bir anlam veremez.

Öte yandan romanda ana figürün benliğine yabancılaşmasıyla İzmir’in kendine yabancılaşması, aslını koruyamayıp çirkin beton harabelere dönüşmesi arasında bağlantı kurulur. Yol çalışmaları, açık inşaatlar, sınırlı sürücüler, mutluluktan ve gülmeden yoksun insanlar, yaşam mücadelesi veren seyyar satıcılar, aylaklar, köprüler, viyadükler ve ağaçlar... Boya ve çeşitli yazılarla şehir kirletilir. (I, 53–54)

“Sumpf” bataklık diye nitelendirdiği bu dış mekândan, vatanî görevini yapmak üzere geldiği askeriye ve daha sonra emniyet güçlerince aklı dengesinin yerinde olmadığı gerekçesiyle bir ara sevk edildiği akıl hastanesine girerek kurtulur. Burada dışarıyı ve içerisi diye bir düalizm mevcut olup, içerinin dışarıya nazaran daha emniyetli olduğu vurgulanır. Gerek askeriye gerekse eski arkadaşı Süleyman’ın da bulunduğu akıl hastanesi böylece bir nevi sığınak, güvenli ortam oluşturur ve onu geçici bir süreliğine de olsa anarşi sebebiyle serseri bir kurşuna hedef olmaktan kurtarır.

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 5/2 Spring 2010*

Gerçek kurtuluşuna ise simit satıcısı Küçük Orhan ve eski mahalle arkadaşı Gül vesile olur. Aslında Orhan'ın "ben"i ile İzmir arasındaki iletişimini Küçük Orhan sağlar. İster anlattığı öyküler isterse gezdirip dolaştırdığı yer ve kişilerle Orhan, İzmir'le olumlu ve yapıcı bir diyaloga girer, başlangıçta bataklık diye adlandırdığı şehir yaşanabilir ve sahiplenebilir bir mekâna dönüşür. Gökberk, Küçük Orhan'ın Alman edebiyat eleştirilerinde kullanılan "Doppelgänger" fonksiyonu taşıdığı kanaatindedir. Nasıl ki yolculuk motifinin birçok açılımla karşılaşır okur, aynen bunun gibi iki Orhan arasında da farklı bir ilişki vardır (Gökberk 1993, 102). Küçük Orhan yer yer bazen Orhan'ın geçmişte aradığı benliğin timsali, bazen de varmak istediği hedef kimlik olarak kendini gösterir. (Bkz. I, 239) Örneğin, sokak satıcısı Küçük Orhan'ın müşterisi ve gönül bağladığı küçük kızın ismi Gülcüder. (I, 217) Kahraman Orhan'ın gençlik sevgilisinin adı Gül, küçük Orhan'ın sevgilisinin adı Gülce'dir (-ce Türkçede küçültme eki). Bu noktada Orhan ile Küçük Orhan'ın kader çizgileri paralellik arz eder.

Orhan'ın gerek dili gerekse toplumsal olayları yorumlamada tıkanıp kaldığı noktalarda Küçük Orhan gibi Gül'ün de tamamlayıcı, telâfi edici bir işlevi vardır. Türk ve Alman toplumlarına dair bazı olaylara sağlıklı yorum ve eleştirileri Orhan değil, Gül yapar. Örneğin Gül, Türkiye'deki anarşik olayların perde arkasını şöyle açıklar: "*Bu tür insanları kullanan başka odaklar, başka güçler vardır. Onlar kendilerini yormazlar, ellerini kirletmezler, aslında çok somut, çok belirgin olan, çıkar ve egemenlik amaçlarına erişmektedir.*" (B, 208) Orhan'ın sürgündeki yaşamını yok saymasına karşın, Gül tam tersine yaban hakkında belli bir bilince sahiptir. O bunu "*Yaban beni dağladı, duygu katmanlarım kabuk bağladı.*" şeklinde açıklar (B, 154).

Aslında Küçük Orhan ve Gül'ün işlevleri açısından bakıldığında, bu üç roman figürünün düşünce ve duygularının birbirleriyle çatışmadığı, tam tersine birbirini tamamladığı görülür. "*Stand ich als durchlässige Scheidewand zwischen Orhan und Gül?*" (I, 179) Buradaki benlik Orhan, Küçük Orhan ve Gül'den oluşan benliktir.

3. Romandaki Dilsel Kalıplar

Gökberk, Pazarkaya ile roman figürü Orhan arasındaki ilişkiyi, ünlü Alman yazarı ve şairi Goethe ile Genç Werther'in Acıları'nın kahramanı Werther arasındaki ilişkiye benzetir. Nasıl ki Goethe içine düştüğü bunalımı, Werther'in içine düştüğü duygu bunalımını onu intihara kadar sürükleyen bir olay örgüsüyle anlatarak

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 5/2 Spring 2010*

atlatmıştır. Pazarkaya da benzer şekilde kendi bunalımını, Orhan'ın sürgün yaşantısından kaynaklanan otobiyografik bunalımını yazarak atlatır (Gökberk 1993, 106). Her ne kadar romanda otobiyografik unsurlar görülse de Orhan ile Pazarkaya özdeş değildir; yazar ile kahraman tamamen farklı dil yetisine sahiptirler. Pazarkaya, Orhan'ın karşılaştığı dilsel ve toplumsal problemleri bir çeşit edebî diyalogla çözmüştür. Diğer ifadeyle ta baştan beri gerek ana dili gerekse bulunduğu ülkenin diliyle yoğun ve karşılaştırmalı olarak uğraşarak sürgünde karşılaştığı dilsel, kültürel problemleri çözümlenmeye çalışır. “Ben Aranıyor” ve “Ich und die Rose” romanları buna güzel bir örnektir. Pazarkaya, “Ben Aranıyor” romanıyla Türk okuruna, “Ich und die Rose” romanıyla da Alman okuruna hitap ederek kültürler arası iletişim sağlar (Gökberk 1993, 106).

Pazarkaya kültürler arası iletişimi gerek romanda geçen Türk gelenek, adet ve inanışları konu etmesiyle gerekse Türk ve Alman atasözlerinin ortak veya ayrıştığı noktalardan hareketle kendine özgü çeviriler yapmakla sağlar. Bunlardan bazılarına burada yer verilecektir.

Pazarkaya'nın kronolojik olarak “Ben Aranıyor” romanını önce Türkçe kaleme almasından, daha sonra aynı romanı “Ich und die Rose” adıyla Almanca yayımlamasından ve romanda Türk kültürünü konu etmesinden, onun çıkış dilinin Türkçe, hedef dilinin ise Almanca olduğu anlaşılmaktadır. Bu nedenle onun Türk dilini temel aldığı, Alman dilini ise hedef dil olarak gördüğü söylenebilir.

3.1. Dilsel Kalıplarda Tam Uyumluluk

Birinci grup deyimler ve atasözleri, her iki dilde tam karşılığı olan ve gerek “Ich und die Rose”de gerekse “Ben Aranıyor”da geçen dilsel kalıplardır. Bu tür kalıplar yazar ve okura büyük kolaylıklar sağlar. Nitekim yazar açısından bakıldığında, ilgili deyim ve atasözlerinin her iki dildeki karşılıklarının araştırılıp bulunması gerekir. Ayrıca özgün bir çeviri çalışmasına gerek duyulmadığından yazarı zahmete ve sıkıntıya sokmaz. Okur açısından ele alındığında, yine ilgili dilsel kalıplara okur kendi dil ve kültüründen aşina olduğundan romandaki olayları anlama ve kavrama güçlüğü çekmez. Bilakis bunlar okura ciddi kolaylık sağlar.

Ancak dilbilimsel açıdan bakıldığında bu kalıplarda kullanılan sözcüklerin, bazen diğer dildeki çeviri karşılıkları oldukları bazen de olmadıkları görülecektir. Hem sözcük hem de anlam bakımından bir paralellik söz konusu ise “totale Äquivalenz”ten (Kahramantürk 2001, 64–65), tam bir uyumdan bahsedilir. Ancak farklı sözcüklerle ifade ediliyorsa, o zaman buradaki tam uyumluluk

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 5/2 Spring 2010*

ve tam karşılığı olma, sözcük temelinde değil, bir bütün olarak dilsel kalıbın tümünü kapsar. Bu durumda “funktionale Äquivalenz” (Kahramantürk 2001, 64–65), yani fonksiyonel bir uyumluluğun olduğu görülür. İşte aşağıdaki listede bu iki uyum türü göz ardı edilerek karışık bir şekilde verilir.

“Wer weiß, was er sonst aufgefressen hat.” (I, 24), “Kim bilir, ne halt işlemiştir...”, (B,19); “Deshalb sind sie mir auf den Fersen’, brachte uns Süleyman wieder auf den Boden der Tatsachen in dieser Anstalt.” (I, 41), “ ‘Onun için peşimde’, dedi Süleyman, bir çocuk doğallığıyla.” (B, 32); “...mit einem Gesicht wie drei Tage Regenwetter.” (I, 74), “..suratından düşsen bin bir parça olacağın bir karının kapı ardında...” (B, 59); “das stellte mir eine neue Welt auf den Kopf.” (I, 74), “... içimdeki ve dışımdaki körpe, duyarlı, dünyayı alt üst etti, kargaşaya, kaosa döndürdü.” (B, 59); “...fiel bei ihm der Groschen.” (I, 74), “Durumlardan habersizliğim ilk şimdi dank etti.” (B, 60); “Das Handwerk ist eine goldene Hand.” (I, 95), “Ne demiş baban, sanat altın bileziktir.” (B, 75); “Als ich ihn so betreten sah, durchfuhr mich von der Sohle bis zum Haar ein Stromschlag.” (I, 99), “Tabanlarımdan saçlarıma doğru bir akım kayıverdi onu görünce.” (B, 79); “... und schämte mich in Grund und Boden.” (100), “...yerlerin dibine girerek öptüm.” (80); “Zieh Leine, hau ab! Such nicht dein Unheil.” (I, 120), “ ‘Yok işte, çek arabayı git. Belanı arama!’ “ (B, 98); “...auf schiefe Bahn geraten...” (I, 132), “Emin misin, Murat efendi, oralarda kötü yollara sapmadığına?” (B, 109); “...er habe nicht mehr gewusst, wo ihm Hand und Fuß gestanden hätten.” (I, 135), “... eli ayağına dolanmış, ...” (B, 111); “Schließlich landete sie bei einem Strolch.” (I, 152), “...ipsizin biri çıktı.” (B, 126); “den Haken noch einmal nach dir auswerfen und ...” (I, 153), “Hele şimdiki aklımla kancayı bir takar, bir daha çıkarmazdım.” (B, 126); “Auf der Straße erst stieg ihr das Blut in den Kopf .” (I, 173), “...öfke tepesine biniverdi.” (B, 150); “Ich werde den Kerl gehörig herunterputzen.” (I, 174), “...o zaman gösteririm ben ona Hanya’yı Konya’yı, diyordu.” (B, 150); “... brachte ihn...auf die Palme.” (I, 174), “...küplere bindiriyordu onu.” (B, 150); “..., die sich zu einem Werkzeug machten,” (I, 174), “...müteahhitin oynacağı olan ...” (B, 150); “Ich habe mir die Füße wund gelaufen, bis ich den Jungen fand.” (I, 197), “Buluncaya değin de akla kararı seçmiş.” (B, 174); “ein Gesicht wie Dauerregenwetter ...” (I, 206), “Adamın suratına, bakan çarpılırmış. Meymenetsizin tekiymiş.” (B, 180); “Über Stock und Stein...” (I, 223), “Dere bayır yürüyüp ...” (B, 195); “Rechnung ohne den Wirt machen” (I, 237), “...kendi kendilerine gelin güve oluyormuş, ...” (B, 207); “Nur die jenigen, die ihre Schäfchen im Trocknen haben, ...” (I, 255), “Batının bazı tuzu kuru çevrelerinin ...”

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 5/2 Spring 2010*

(B, 224); “Prompt steckte ich Vaters Ruffel ein.” (I, 288), “...babamdan zarı işittim.” (B, 258); “Ins Reine kommen” (I, 316), “...kendi kendimle bir açıklığa varmak istiyorum.” (B, 282); “Das Grau in meinem Haar kommt nicht vom Mehlstaub in der Mühle.” (I, 321), “Allah’ın verdiği bu uzun ömrü de boşuna geçirmedim...” (B, 286); “Seit vierzig Jahren rede ich mir die Zunge wund.” (I, 322), “...kırk yıldır dilimde tüy bitti...” (B, 287); “... Frau mit langem Haar und kurzem Verstand.” (I, 324), “...Ben bu eksik etek, cahil halimle ...” (B, 288); “Die Frau hat nicht alle Tassen im Schrank, bei Gott.” (I, 325), “Bu kadının aklından zoru var vallaha dedi babam ...” (B, 289); “Eines Tages werde ich ihn in die Finger kriegen und auf der Stelle abmurksen.” (I, 18), “Ama bulacağım, günün birinde elime geçireceğim ve bulduğum yerde boğacağım.” (B, 14); “Die Katze aus dem Sack lassen.” (I, 157), “...baklayı ağzından çıkardı.” (B, 130); “Lass dich aber von Schusswaffen nicht ins Bockshorn jagen.” (I, 76), “Tabancaya kulak asma, bıçaktır kabadayılığın simgesi.” (B, 61); “Jedem, was er verdient.” (I, 12), “... , arayan bulur..” (B, 10); “der Schein trügt, meine Liebe, außen hui, innen pfui.” (153), “...dışı seni yakar içi beni yakar, ...” (B, 127)

Yukarıdaki örneklerden de anlaşıldığı gibi, Pazarkaya’nın deyimlerin ve atasözlerinin çevirisinde bazen “totale Äquivalenz” [tam uyumluluk] bazen de “funktionale Äquivalenz” [işlevsel uyumluluk] prensibini uyguladığı görülür.

3. 2. Dilsel Kalıpların Uyumu İçin Çeviri Yöntemi

İkinci gurup deyimlerde ve atasözlerinde yazarın büyük ölçüde katkı ve girişimleri görülür. Özellikle kültürel farklılıklardan kaynaklanan dilsel problemlerde, olayların hedef okur kitlesinin idrak ve anlayışına uygun biçimde aktarılması yazarın becerisine kalmıştır. Burada yazarın kendi kültürünü, diğer kültürlerin mensuplarına aktarmadaki başarısı ortaya çıkacaktır. Yazarın kültürel transferi kendi kültürünü tanıdığı ve hedef kültürün de dil inceliklerine vakıf olduğu nispette başarılı olacaktır.

“Cem bir aslan, bir şeker, yedi dünyalar çocuğu, minni sen, minni senin çocukluğun...” (B, 18), “Cem ist ein richtiger Löwe, ein Junge ohnegleichen. Er sieht genauso aus wie du als Kind.” (I, 23); “Kıyamam ciğerimin bağına ...” (B, 18), “Ich bringe es einfach nicht übers Herz, mein Herzensband...” (I, 23); “ ‘Hörnüklerin Rıza sana ömür...’ dedi babası.” (B, 18), “‘Riza von den Hörnüks ist gestorben, Gott möge dir ein langes Leben schenken’ sprach sein Vater.” (I, 23); “ ‘İçim yandı, yüreğim paralandı otobosta’, dedi anası.” (B, 18), “Als wir im Bus fahren, brannte mir das Herz” sagte seine Mutter. (I, 24); Akıl hastası olan arkadaşı Süleyman, ölen bir dostu için şu kalıplaşmış

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 5/2 Spring 2010*

sözleri sarfeder: “Karıncı ezmez, onların diliyle sinek ürkütmezdi.” (B, 27), “Er zertrat keine Ameise er tat keiner Fliege etwas zuleide.” (I, 36); “ ‘Tanrı korusun!’ “ (B, 32), “Gott behüte .” (I, 42); “... bir kaşık suda boğmaya hazır,” (B, 43), “...oder in einem Glas Wasser ersaufen” (I, 55); “Yaşamınca kimseye bir fiske vurmamış, ...” (B, 79), “Ein Mann, der zeit seines Lebens keiner Fliege was zuleide getan hatte,...” (I, 100); “ ‘Tavşan kanı buna derler işte’ ...” (B, 89), “Das nenne ich ein Kaninchenblutrot” (I, 111); “Tabii, yiğidi döv hakkını yeme, ...” (B, 89), “Prügle den Tüchtigen, aber versag ihm nicht sein Recht.” (I, 111); Kıtılama çay için: “Buna biz kıtlama deriz.” (B, 90), “Wir nennen das separat.” (I, 112); “Gün oluyor, siftah etmeden açtığım gibi kapatıyorum kepenkleri.” (B, 96), “Es gibt Tage, da mache ich den Laden ohne einen Heller Einnahme zu.” (I, 119); “Geçim desen aslanın ağzında.” (B, 96), “Das Brot ist im Rachen des Löwen.” (I, 119); “ ‘Çok şükür Allah’ıma’ ...” (B, 103), “Gott sei gedankt.” (I, 125); “ ‘Çok şükür, çok şükür rabbime...’ “ (B, 103), “Gott sei Dank, Gott sei gedankt.” (I, 125); “ ‘Dünya ahret kardeşim olsun, büyük insan’, diye mırıldandı annem. ‘Zaten bizim soydan soysuz çıkmaz’, diye de ekleyiverdi. “ (B, 109), “ ‘Er sei diesseits und jenseits mir ein Bruder’, sprach meine Mutter wieder dazwischen, ‘er ist ein guter Mensch.’” (I, 132); “ ‘Allah razı olsun, iyi şoförmüş’, dedi babam.” (B, 111), “ ‘Gott belohne ihn, er war ein guter Fahrer’, sagte Vater.” (I, 134); “Elin ağzı torba değil ki dikesin.” (B, 116), “Das Mundwerk der Leute ist kein Beutel, den du zunähen kannst.” (I, 141); “Sabrın sonu selametti.” (B, 127), “Der gottesfürchtigen Geduld folgt Gottes schönes Heil.” (I, 154); “Yüce Tanrı güzel işlerini iyi bilirdi.” (B, 127), “Der Große Gott beschert letztlich doch immer schöne Taten.” (I, 154); “...bilenlerle bilmeyenler bir olur mu hiç, dedi.” (B, 158), “Können sie dem je gleich sein, die wissend und unwissend sind?” (I, 180); “Bir Allah’ın kulu da koşup yardım edeyim , demedi.” (B, 164), “Nicht ein einziger Gottesfürchtiger eilte zu Hilfe herbei.” (I, 187); “...eceli gelen köpek cami duvarına , gibi bazı sözler söylediklerini işittim.” (B, 169), “Der Hund, dem die Stunde geschlagen hat, pisst an die Moscheemauer.” (I, 191); “ ‘Siftahı senden , bereketi Allah’tan’ , demiş.” (B, 185), “Den Anfang machst du, den Segen schenke Gott!” (I, 211); “Allah rahmet eylesin...” (B, 197), “Allah segne den Seligen” (I, 226); “Herkes, ‘Allaha ısmarladık, hakkını helal et’, demekle yetiniyordum.” (B, 253), “Leb wohl, verzeih, wenn ich dir Unrecht getan habe.” (I, 283); “ ‘Allah senden razı olsun, Müftü Efendi, kusurumu affet’, diyerek iki eliyle Müftü’nün eline sarıldı ve öptü.” (B, 258), “ ‘Allah vergelte es dir, Mufti Efendi, vergib mir.’ Sagte er dabei.” (I, 288); “...mevlit...” (B, 260), „in der Moschee eine Messe mit dem Lobgesang auf den Propheten abhalten.” (I, 291); “Çabuk abdest alalım, dedi.” (B, 261),

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 5/2 Spring 2010*

“Lasst uns eine Waschung vornehmen.” (I, 292); “Allah hasta ederse, melhemini de verir.” (B, 267), “Wenn Allah seinem Untertan ein Leid gibt, gibt er ihm auch die heilende Salbe mit.” (I, 299); “Aç tavuk kendini buğday ambarında görmüş ya, ...” (B, 290), “Ein hungriges Huhn wähnt sich in der Kornkammer.” (I, 326); “Başımdan sanki kaynar sular döküldü.” (B, 292), “Mir war, als würde mir kochendes Wasser über den Kopf geschüttet.” (I, 329); “ ‘Önce Allah’a, sonra sana emanet, kızım’ dedi.” (B, 315), “Er ist zuerst Gott, dann dir anvertraut, meine Tochter.” (I, 354); “...onun işi gerçekten Allah’a kalmış, ...” (B, 166), „dann gnade ihm in der Tat Gott.” (I, 189); “Ege’de yatların mı battı, abi?” (B, 133), “Sind denn deine Yachten in der Ägäis untergegangen?” (159) Aslında burada yazar yaygın olan “Karadeniz” yerine “Ege” ifadesine yer vermesi ve değiştirmesi enteresandır; “Allah canlarını alsın, ...” (B, 164), „Gott breche ihnen die Hände und Füße.” (187); “Belki o bir okuyup üflerse, üstündeki , içindeki ecinler defolup gidermiş.” (B, 174), “Er muss einmal aus dem Koran lesen und dem Heiligen Atem über dich blasen, damit die Dämonen in dir ausgetrieben werden.” (I, 197); “Tövbe de kadın, tövbe de, cahil kafanla dilin ne diyor, bilmiyorsun. Günaha giriyorsun. Tövbe de!” (B, 291), “Du verstündigst dich. Schwör ab.” (I, 328).

Oranı küçük de olsa, kültürel iletişimde aksaklık kaçınılmazdır. Bundan dolayıdır ki Pazarkaya, belli gelenek ve inançları aktarırken sadece bu dilsel kalıpları çevirmez, cömert bir biçimde geniş açıklamalara da yer verir. “Ben Aranıyor” romanının 315 sayfa olmasına karşılık “Ich und die Rose” romanının 355 sayfayı bulması bunun bir göstergesidir. Pazarkaya’nın bu yöntemle iletişim aksaklığını en aza indirmeyi amaçladığı söylenebilir.

3.3. Dilsel Kalıpları Tek Yönlü Kullanma

Yukarıdaki çevirilerden de anlaşıldığı gibi, Pazarkaya’nın aynı romanının Türkçe ve Almanca versiyonlarındaki dilsel kalıp ve tabirlerin karşılıkları bulunarak bir değerlendirmeye gidilmiştir. Bu bölümde ise diğer versiyonunda olmamasına rağmen, karşı dilin envanterinin çevirisi kullanılmıştır. Örneğin “Ben Aranıyor”da – bakışları yüreğimi parçaladı- ifadesi yer almazken “Ich und die Rose”de “Sein Anblick riss mir die Brust auf.” (I, 24) söz dizisi geçer. Buna benzer örnekleri şöyle sıralayabiliriz:

“Gott gebe, dass Ali nicht stirbt.” (I, 24), “Allah vere, Ali ölmesin”(B, yok); “Er ist sanft wie ein Lamm.” (I, 64) “Koyun gibi uysal” yerine “..., çok yumuşaktır” (B, 51); “Der Allmächtige möge dir deine Güte immer belohnen.” (I, 77), “Allah razı olsun” (B, yok) “Wohl deinen Händen, Mutter.” (I, 82), “Eline sağlık anne” (B, yok); “Den ganzen langen Tag Gottes hatte ich keine drei Kunden “ (I, 120);

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 5/2 Spring 2010*

“Koca gün üç müşteri gelmedi, be oğlum.” (B, 98). Türkçesi’nde “Allah” sözcüğü olmamasına rağmen Almancası’nda “Gottes” sözcüğü yer almıştır. “...Luftveränderung..” (I, 142), “havadegisimi” (B, yok); “Bei Fundament kaufen.” (I, 147), “Temelden satın alma” (B, yok); “Aber im Innern weinte ich Blut.” (I, 154) Ancak Türkçesi’nde “içim kan ağlıyordu” yerine “...sessiz sessiz ağlarmış.”tır. (B, 127) “Er ist reich wie Kräsus.” (182), “O Karun gibi zengin” yerine “Zengin mi zengin, ...” (B, 160) ifadesi yer alıyor; “Dem Pferd wird Fleisch, dem Hund wird Gras vorgesetzt.” (I, 254), “Ata et, ite ot veriliyor” (B, yok); “Wo dein Brot ist, dort ist dein heiliges Land.” (I, 286), “Ekmek parası nerede mümkünse orada kazanılır.” (B, 256).

Yukarıdaki örneklerden de anlaşıldığı gibi, Pazarkaya “Ich und die Rose”de, “Ben Aranıyor”da olmayan ancak Türk kültürüne mal olmuş deyimlerin ve atasözlerinin Almanca karşılıklarını, daha doğrusu çevirilerini verir. Aşağıda ise bunun tam tersine, “Ich und die Rose”de kullanılan ve Alman kültürüne mal olmuş ancak daha önce Türkçe yayımlanan “Ben Aranıyor”da bulunmayan dilsel kalıpların listesi verilecektir. Pazarkaya, “Ben Aranıyor” romanının bir yerinde şöyle demektedir: “... sizin dildeki bir kavramla, çekinmeden at hırsızlığı yapabilecek kişiler.” (B, 21) Bu ifadenin Almanca karşılığı şöyledir: “Sie konnten mit ihnen Pferde stehlen...” (I, 29) Bu örnekler Pazarkaya’nın bu tür kalıpları bilinçli olarak tercih ettiğinin ve ileride romanın Almanca versiyonunda da kullanacağını bir işarettir. “Ben Aranıyor”da olmayan ancak “Ich und die Rose”de bulunan Almanca deyim ve atasözlerinden bazıları şunlardır.

“Das geht wie im Fluge vorbei.” (I, 15); “Aus dem Auge, aus dem Sinn.” (I, 27); “...den Schlussstrich unter die Vergangenheit zu ziehen.” (I, 56); “(auskennen) wie in meiner Westentasche.” (I, 69); “vom Teufel gerittene Verbrecher.” (I, 76) “eline silah alan dan dun ...” (I, 62); “nichts für ungut.” (I, 76); “Ich fiel aus allen Wolken.” (I, 98); “...ihre Wut etwas abgekühlt war, ...” (I, 174); “wer war nackt, der König oder das Volk.” (I, 257); “Sie hätte sie wie eigene Kinder unter ihre Fittiche genommen.” (I, 279); “die Worte einzeln aus der Nase ziehen.” (I, 280); “...am Hungertuch nagen” (I, 64), “... aç kalmaz.” (B, 51); “Lange Rede, kurzer Sinn.” (I, 281), “Bağışlayın, çenem düştü, uzun konuştum.” (B, 251); “Die Brautwerber gaben sich damals in ihrem Haus die Klinke in die Hand.” (I, 152).

Kültürel farklılıktan doğan ve bir dile özgü deyim ve atasözü örneklerine Pazarkaya özellikle “Ich und die Rose” romanında yer verir. Karşılıkları “Ben Aranıyor” romanında olmamasına rağmen “Ich und die Rose”de Alman ve Türk kültüründe rastlanan bazı

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 5/2 Spring 2010*

deyimleri ve atasözlerini kullandığı görülür. Buradan hareketle yazarın özellikle “Ich und die Rose” romanında kültürler arası iletişim ve diyaloga katkı sağlamayı hedeflediği söylenebilir.

SONUÇ

Gerek Türk Edebiyatı gerekse Alman Edebiyatıyla yakından ilgilenen ve her iki alanda da ürünler veren Yüksel Pazarkaya birçok ödül kazanır. Yazar, edebî etkinliklerini sürdürürken, kendisini bir mücadelenin içinde bulur. Bazen bir kimlik bazen de var olma mücadelesidir bu. Uzun yıllar Almanya’da göçmen olarak yaşayan yazarın daha sonra Alman vatandaşlığına kabul edilmesi bu gerçeği değiştirmez. Pazarkaya gerek yazdığı eserleriyle gerekse diğer faaliyetleriyle iki kültür arasında ayrımcılığın değil bütünleştiriciliğin, uzaklaştırıcılığın değil kaynaştırıcılığın temsilcisi olur. Bu çalışmanın konusu olan romanı ile Alman ve Türk kültürleri arasındaki iletişime büyük katkı sağlar. Özellikle “Ich und die Rose”nin Türk Kültürünün Alman kamuoyuna tanıtılmasındaki önemi yadsınamaz. Bu noktada roman kahramanı Orhan ile yazarın ortak bazı yönleri bulunması durumu daha da önemli kılmaktadır. Ne var ki roman kahramanından farklı olarak yazarın, kendisinde ortaya çıkan veya çıkabilecek muhtemel bir benlik sorununu, her iki dilde de yazıp çizerek aştığı söylenebilir. Bir dilin inceliklerinin ve bir kültürün hayatî unsurlarının o dilin deyim ve atasözlerine yansıdığı bilinir. Tam bu noktada Pazarkaya’nın konu edilen romanında her iki dilin söz konusu dil kalıplarını ustaca kullandığı söylenebilir. Çalışmamızda bunun örnekleri karşılaştırmalı olarak verilmektedir. Dilin kültürel kimliğin oluşmasında belirgin bir rol üstlendiği bilinir. Buradan hareketle Pazarkaya Türk ve Alman kültürleri arasında dil vasıtasıyla bir köprü kurar. Bir ulusun dilinin, en üst seviyede ve mükemmel bir şekilde edebiyatta ifadesini bulduğu bir gerçektir. Bunun bilincinde olan Pazarkaya’nın kültürel farklılıktan kaynaklanan kimlik sorununu, her iki dilde edebî etkinlikte bulunarak en azından kendi şahsında aştığı söylenebilir. Böylece onun, belli kültürel ortamlarda ortaya çıkan farklı gelenek, görenek, inanış ve zihniyetleri edebiyat potasında eriterek kimlik sorununa çözüm bulmaya çalıştığı görülür.

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 5/2 Spring 2010*

KAYNAKÇA

- Das Bertelsmann Lexikon*: in vier Bänden (1953/1965). Jubiläumsausgabe. Zweiter Band G-L. Gütersloh: C. Bertelsmann Verlag.
- EZLİ, Özkan (2006). Von der Identitätskrise zu einer ethnografischen Poetik. Migration in der deutsch-türkischen Literatur. *Text+Kritik* (Sonderband). Literatur und Migration. Hrsg. Heinz Ludwig Arnold. München: edition text+kritik in Richard Boorberg Verlag GmbH, S.61-73.
- Generalkonsul Reinar Mäckelmann. Aufzeichnung des literarischen Abends mit Dr. Yüksel Pazarkaya im Deutschen Generalkonsulat am 19.04.2005. İstanbul: Yeni Beyoğlu Matbaacılık.
- GÖKBERK, Ülker (1993). Sürgünde Yazın, Yazında Sürgün: Yüksel Pazarkaya'nın *Ben Aranyor*'una Bir Yaklaşım. *Alman Dili ve Edebiyatı Dergisi VIII*. Studien zur deutschen Sprache und Literatur. İstanbul: Edebiyat Fakültesi Basımevi, s.75-108.
- GÖMEÇ, Saadettin (2006). *Türk Kültürünün Ana Hatları*. Ankara: Akçağ.
- GÖSSMANN, Wilhelm (1994). *Deutsche Kulturgeschichte im Grundriss*. 1. Aufl. der Neubearbeitung. Ismaning: Max hueber Verlag.
- GÜVENÇ, Bozkurt (2003). *Türk Kimliği*. Kültür Tarihinin Kaynakları. 7.Basım. İstanbul: Remzi Kitapevi.
- HAUS DER LITERATUR, http://www.haus-der-literatur.de/news_archiv/news34.htm (ET: 12.04.2009)
- KAHRAMANTÜRK, K. (2001). „Interlinguale und interkulturelle Aspekte der deutschen und türkischen Phraseologismen – dargestellt anhand von Somatismen und Zoosismen“. *Alman Dili ve Edebiyatı Dergisi 13/2001* (Studien zur deutschen Sprache und Literatur 13/2001). Herausgegeben von der Abteilung für deutsche Sprache und Literatur an der Philosophischen Fakultät der Universität İstanbul. S. 57-71.
- KÜLTÜRTV.COM.TR, <http://www.kultur.tv.com.tr/yazar/4503/Yuksel-Pazarkaya> (ET: 12.04.2009)
- Meyers großes Taschenlexikon*: in 24 Bänden (1995). Hrsg. und bearb. von Meyers Lexikonredaktion- Mannheim; Leipzig; Wien;

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 5/2 Spring 2010*

-
- Zürich: BI Taschenbuchverlag Bd.12 Klei-Lar [5.überarb. Aufl./ red. Leitung der 5.Aufl.: Rudolf Ohlig] .
- PAZARKAYA, Yüksel (1995). *Ben Aranyor*. İstanbul: Açık Yayıncılık.
- PAZARKAYA, Yüksel (2002). *Ich und die Rose*. Hamburg: Rotbuch/Sabine Groenewold Verlage.
- PAZARKAYA, Yüksel (2006). *Nur um der Liebenden Willen dreht sich der Himmel*. İstanbul: Umut Matbaası (Cem Yayınevi).
- radiomultikulti,http://www.multikulti.de/aktuelles/tuerkisch/roeportajlar/pazarkaya__goecmen.html (ET: 19.03.2010)
- SCHAU INS BLAU, <http://www.schauinsblau.de/author/yuekselpazarkaya/> (ET: 12.04.2009)
- SCHEUER, Helmut (1996). Moderne Kultursymbiose. Ein Portrait Yüksel Pazarkayas. *Fremde Augenblicke: Mehrkulturelle Literatur in Deutschland*. Irmgard Ackermann (Hg.). Bonn: Inter Nationes, s.39-48.
- TURAN, Şerafettin (1995). Türk Aydın ve Kültür. Yayına hazırlayan: Sabahattin Şen. *Türk Aydın ve Kimlik Sorunu*. Bağlam Yayınları/87. İstanbul: Bağlam Yayıncılık, s.463-472.
- UYGUR, Nermi (2003). *Kültür Kuramı*. Yapı Kredi Yayınları 694. İstanbul. 2. Baskı. Yapı Kredi Kültür Sanat Yayıncılık Ticaret ve Sanayi A.Ş.
- ZAMAN ONLINE, <http://arsiv.zaman.com.tr/2003/03/31/kultur/butun.htm> (ET: 12.04.2009)

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 5/2 Spring 2010*